

*Доктор юридичних наук, доцент кафедри організації судових та правоохоронних органів Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Вільчик Т.Б.*

Адвокатура та судова влада: форми і принципи взаємодії

Основоположним у визначенні місця і ролі інституту адвокатури як одного з правозахисних інститутів держави є те, що він є невід'ємною частиною державного механізму відправлення правосуддя, і одночасно представником приватних інтересів однієї зі сторін. У Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів інститути адвокатури на 2015–2020 роки інститути прокуратури і адвокатури визнані як рівноправні суміжні інститути, що сприяють діяльності судової влади. Закріплення нового статусу інституту адвокатури у системі судової влади викликає необхідність дослідження нових взаємовідносин адвокатури та суду, форм та принципів такої взаємодії.

У Висновку Консультативної ради європейських суддів про відносини між суддями та адвокатами зазначається, що хоча судді та адвокати відіграють різні ролі в судовому процесі, внесок представників обох професій є необхідним для досягнення справедливих судових рішень (п. 4). Судді та адвокати мають співпрацювати задля задоволення потреб сторін (п. 17). Європейський суд з прав людини визнає право на правову допомогу передумовою існування та визначальною складовою ширшого за своїм обсягом та значенням права на доступ до суду, гарантованого ст.6 Європейської Конвенції (*Van Geyselghem v. Belgium* 1999).

Судді та адвокати мають кожен свій перелік етичних принципів, однак деякі з них є спільними, наприклад дотримання верховенства права та законності, професійна таємниця, повага до сторін, постійність професійного навчання. Як відмічається у Висновку № 16 (2013) Консультативної ради європейських суддів про відносини між суддями та адвокатами від 15.11.2013 р., судді та адвокати відіграють різні ролі в судовому процесі, проте внесок представників обох професій є необхідним для досягнення справедливих та ефективних рішень в усіх судових процесах відповідно до закону (п. 4). Судді та адвокати мають співпрацювати задля

задоволення потреб сторін (п. 17). У Бангалорських принципах поведінки суддів вказується, що суддя має бути стриманим і ввічливим по відношенню адвокатів та інших осіб, з якими він співпрацює за посадою. Кодекс поведінки європейських адвокатів зобов'язує адвокатів приділяти належну повагу та ввічливість по відношенню до суду, адвокати не можуть свідомо надавати суду неправдиву інформацію або таку, що вводить суд в оману.

Законодавство більшості країн Європейського Союзу по-різному вирішує питання правової природи адвокатури у системі судової влади, але в більшості країн місце адвокатури визначається досить чітко та однозначно. Так, у правовій системі Латвії адвокатура визначається як невід'ємна частина правосуддя. У Німеччині - як незалежна організація в системі правосуддя. До адвокатської діяльності допускається лише та особа, яка відповідно до Закону «Про суддів» Німеччини визнається придатною до виконання суддівських обов'язків. За законодавством Франції «адвокати є помічниками правосуддя». У Греції - «органом правосуддя». У Португалії - слугою правосуддя і права. Значну увагу питанням правової регламентації статусу адвоката приділено в законодавстві Болгарії, в якому адвокатська діяльність фактично прирівняна до діяльності суддів. Так, адвокати користуються рівною повагою із суддями. Кодекс професійної етики Американської асоціації адвокатів вказує на те, що професія адвоката - галузь відправлення правосуддя (канон 12). Таким чином, теза про те, що адвокатура є незалежною організацією у системі правосуддя, яка виконує суттєву роль у реалізації судової влади, виступаючи у якості помічника осіб, що здійснюють судочинство, знаходить своє підтвердження в законодавчих актах зарубіжних країн, що регулюють діяльність адвокатури.

Еволюцію розуміння і підходів до визначення адвокатури як органу правосуддя можна спостерігати на прикладі німецької юридичної науки, представники якої вважають, що вираз «орган правосуддя» щодо адвокатури показав себе як «найкраще, точніше формулювання порівняно з усіма іншими і пройшов перевірку часом». Однак нині сучасні німецькі вчені знов повернулися до критичного осмислення цього поняття, яке стало вже класичним. Зокрема, науковці

вказують, що поняття «орган правосуддя» повинно розумітися з урахуванням двох моментів: 1) адвокат є інструментом (дослівний переклад слова «орган» з грецької) правосуддя й одночасно 2) він виконує обов'язки, пов'язані з приватними інтересами однієї зі сторін. Така подвійна функція вимагає чіткого розмежування ситуацій, коли захист інтересів окремої особи може вступити в конфлікт зі служінням праву як такому.

Міжнародні документи по-різному вирішують питання щодо можливості адвоката йти на конфлікт із зобов'язаннями перед своїм клієнтом, якщо цього вимагають інтереси правосуддя. Так, Міжнародні принципи незалежності та підзвітності суддів, адвокатів і прокурорів вказують, що адвокати повинні завжди здійснювати свої функції в інтересах своїх підзахисних». Разом з тим у Загальному кодексі правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства зазначається, що «адвокат має діяти в інтересах права в цілому так само, як і в інтересах тих, чий права та свободи йому було довірено захищати». Законодавство України покладає на адвокатів обов'язок дотримуватися принципу пріоритетності інтересів клієнта перед всіма іншими інтересами й міркуваннями, що пов'язані з відносинами адвоката з судом (Ст. 43 Правил адвокатської етики). Протилежну позицію з цього приводу займає законодавець Австралії. Так, у Правилах поведінки адвокатів Західної Австралії вказується: адвокати повинні приймати рішення в суді з метою належного відправлення правосуддя, незважаючи на будь-які суперечливі побажання своїх клієнтів. Сприяння відправленню правосуддя визнається для адвокатів першочерговим по відношенню до його обов'язків перед клієнтом.

Вважаємо, що судова влада – це не лише судова система, це більш складний організм, трьома складовими якого є суд, адвокатура та прокуратура. Вона може належно функціонувати лише тоді, коли належно функціонуватимуть та взаємодіятимуть усі три інституції, які повинні працювати на спільну мету, на виконання завдання правосуддя, а вже в другу чергу – на виконання завдань, які їм диктує роль адвоката, прокурора чи судді. Адвокати повинні сприяти ефективному використанню обмеженого ресурсу суду, вони мають виконувати свій обов'язок як учасники судочинства і у тому випадку, якщо цей обов'язок вступає в конфлікт з їх

обов'язком перед клієнтом. Вказані положення у більшості своїй є новими для вітчизняного законодавства. Вони встановлюють новий погляд на адвоката як помічника правосуддя, його невід'ємну частину.